

Helsinški *bilten*

HELŠINŠKI ODBOR
ZA LJUDSKA PRAVA U SRBIJI
Kralja Milana 10, Beograd;
tel. 011/268-7404; fax. 2639-437;
e-mail: office@helsinki.org.rs
http://www.helsinki.org.rs

BR.108 // NOVEMBAR 2014.

HAOS KAO *MODUS VIVENDI*

V. ANDIĆ

FONET

Kad se zgusnuti događaji tokom poslednjih nekoliko nedelja stave u kontekst, pokazuje se da je Srbija došla do tačke kad je teško održiva šizofrena politika „i EU i Rusija“. Jer, ona jednostavno nema ni kapacitet ni snagu da održi proklamovanu „neutralnost“. Srbija je objektivno pod velikim pritiscima i jedne i druge strane, a dinamika i odnos snaga na unutrašnjoj sceni mogu dovesti do ozbiljnog haosa u zemlji. Srbija se dugo provlačila ispod radara zapadne međunarodne

zajednice i zbog toga je stekla neku vrstu samosvesti o posebnosti sopstvenog položaja; to je, međutim, samo još jedna zabluda koja ima visoku cenu.

Za samo nešto više od mesec dana došlo je do posete predsednika Rusije Vladimira Putina, odigrala se nedovršena fudbalska utakmica između Albanije i Srbije, dolaska albanskog premijera Edija Rame Beogradu, održavanja sastanka

evropskog ogranka Trilaterlane komisije,¹ povratka iz Haga Vojislava Šešelja, posete ruskog patrijarha Kirila, kineskog ministra inostranih poslova Vang Čaoa, vojne rusko-srpske vežbe, otkrivanja spomenika ruskom caru Nikolaju, posete nemačkog potpredsednika vlade Zigmara Gabrijela, pokušaja ubistva jednog od najprominentnijih srpskih tajkuna Milana Beka, hapšenja Gorana Perčevića (potpredsednika SPS za vreme Miloševića), kao i hapšenja Ljubiše Buhe (Čume - bivši šef „surčinskog klana“) zbog nasilja nad suprugom, napada na dekana Fakulteta političkih nauka Ivana Vujačića.

U tom nizu, posebno su dva međusobno nepovezana događaja uzburkala političku, medijsku i društvenu scenu Srbije. Reč je najpre, o poseti albanskog premijera Edija Rame Srbiji i iznenadnom povratku lidera Srpske radikalne stranke (SRS) Vojislava Šešelja iz Haga. Oba događaja koja su dominirala medijskim izveštavanjem i komentarima, iznela su na površinu svu ideološku konfuziju srbijanskog društva. Konfuzija je prvenstveno posledica odsustva istinskog diskontinuiteta sa politikom režima Slobodana Miloševića tokom devedesetih godina prošlog veka. Takođe, dolazak albanskog premijera i povratak „političkog oca“ dvojice aktuelnih čelnika Srbije, predsednika Tomislava Nikolića i premijera Aleksandra Vučića pokazali su se kao najveći izazov upravo za njih, odnosno njihovoj proklamovanoj proevrpskoj opciji.

Povratak Vojislava Šešelja i medijsko potenciranje moguće destabilizacije samo je doprinelo i inače veoma fluidnoj situaciji. Njegov dolazak je, međutim, poslužio kao svojevrsni katalizator opšteg stanja duha u društvu. Šta će povratak bezobzirnog haškog optuženika Šešelja u Beograd značiti za politički život Srbije, ako će uopšte, videće se tek u narednim sedmicama i mesecima.

1 Samo se predsednica Kosova Atifete Jahjaga nije odazvala pozivu da prisustvuje dvodnevnom zasedanju Trilaterale, koja je održana u Beogradu nekoliko dana pre Raminog dolaska u Beograd.

S druge strane, Šešeljev povratak je digao region na noge što je pokazalo koliko je raščičavanje prošlosti iz devedestih ključno za regionalnu stabilnost.

Rusko prisustvo u Srbiji povećava se svakodnevno u svim sferama. U samo mesec dana Srbiju je posetio predsednik Putin, patrijarh Kiril i upričena je vojna vežba koja je, do samog održavanja vrlo diskretno i neupadljivo najavljivana. To trojstvo države, crkve i vojske, na simboličkom nivou nosi važnu poruku. Rusija je u međuvremenu najavila da izgradnja gasovoda „Južni tok“ više nije njen prioritet, zahtevajući istovremeno od Srbije da vrati dugove, jer će joj u protivnom smanjiti isporuku gasa za 28 posto.

Sastanak evropskog ogranka Trilateralne komisije u Beogradu je primljen sa osećanjem važnosti u geopolitičkom smislu, a jedna od informacija koja je došla do javnosti jeste da će Zapad uložiti 12 milijardi dolara u infrastrukturu regiona. Osim toga, učestale su posete zapadnih lidera, najnovija i najvažnija je poseta nemačkog podpredsednika vlade Zigmara Gabrijela. Njegovo obraćanje na konferenciji za novinare i u drugim prilikama sadržavalo je poruku da je Srbija najvažniji partner na Balkanu, uz istovremeno podsećanje da je Nemačka u Srbiju u poslednjih petnaestak godina investirala 1,8 milijardu eura.

Pokušaj ubistva Milana Beka je značajno ugrozio bezbednost zemlje i prvi je takav pokušaj od ubistva premijera Zorana Đinđića. Napad na dekana Vujačića, takođe je opominjući znak. Hapšenje Gorana Perčevića i najava novih, nastavak je politike koja je počela hapšenjem Miroslava Miškovića koja je još uvek bez sudskog epiloga. Utisak je da vlada nema snage za obračun sa tajkunima i njihovo stavljanje u pravni okvir, što samo pokazuje njenu slabost.

Premijer Vučić za svoje evropsko opredeljenje nije na unutrašnjem planu obezbedio partnere koji bi mu bili podrška na evropskom putu.

Naprotiv, one koji su godinama podržavali tu opciju potpuno je marginalizovao, ili je doprineo njihovom urušavanju (opozicija, pre svih Demokratska stranka, mediji i deo civilnog sektora koji se kontinuirano zalaže za evropske vrednosti). U međuvremenu podržao je desnicu (njegovo pravo ishodište) koja ga, ukoliko se konsoliduje, može rušiti upravo zbog evropske orijentacije. Demokratska stranka Srbije i pokret Dveri već traže da Srbija zvanično prizna da je Krim sastavni deo Rusije.²

Sve to pokazuje da je Srbija u previranju koje može dobiti i nasilne oblike. Dezorijentacija i politika „dve stolice“ je opasna i pogubna za budućnost Srbije. Srbija mora uhvatiti korak sa svojim susedima i fokus staviti na region bez koga ni ona (a ni ostali) nema nikakv pregovarački potencijal. Aktuelni regionalni odnosi pokazuju da će obnova poverenja na nivou društava, opterećenih predrasudama i animozitetima, biti proces dugog trajanja. Biće to zadatak ne samo političkih elita koje formalno otvaraju međusobni dijalog i voljno ili nevoljno (pod pritiskom spolja) zagovaraju pomirenje i saradnju na regionalnom planu, već i za druge društvene strukture iz sfere kulture, obrazovanja i drugih, uključujući i civilni sektor.

POSETA EDIJA RAME

Srpsko-albanski susret na premijerskom nivou kome je prethodila intenzivna diplomatska akcija „ubeđivanja“ (prvenstveno Nemačka) da do njega uopšte dođe, u zapadnim međunarodnim krugovima ocenjena je veoma povoljno. To je gotovo u apsolutnom kontrastu sa ocenom u javnosti Srbije koja bi se mogla uglavnom svesti na - potpuni fijasko.

Domaća javnost reagovala je prvenstveno na diplomatsko-protokolarni incident na zajedničkoj

2 "DSS i Dveri: Krim je deo Rusije", Politika, 18. novembar 2014.

konferenciji za štampu Edija Rame i Aleksandra Vučića, kad je Rama poručio da Srbija treba da „uvaži realnost“ i prizna nezavisnost Kosova; Aleksandar Vučić je na to uzvratio da su „Kosovo i Metohija deo Srbije“ (da je tako i da će tako ostati zauvek) i da neće dozvoliti da „niko ponižava Srbiju“.³ U ime „srpske gostoljubivosti“, međutim, poseta je nastavljena u skladu sa prethodno usaglašenim programom. To je uključivalo i posetu opštinama sa albanskom većinom na jugu Srbije, drugog dana boravka. (Srbija do sada ni jednom nije tako okarakterisala slične izjave zapadnih lidera).

Istupanje Edija Rame, koje je u beogradskim medijima praćeno uvredljivim terminima poput „Edi Rama Šiptar bez srama“⁴, dodatno je pokazala frustraciju Beograda. Edi Rama je u Preševu izjavio da Albanci koji žive u opštinama na jugu Srbije⁵ imaju manje prava nego Srbi na Kosovu i dodao: „Albanija će podržati to da pitanje rešavanja problema u Preševskoj dolini bude suštinsko na putu približavanja Srbije ka EU i neće dozvoliti asimilaciju Albanaca na tom području“⁶.

Kad je reč o statusu Albanaca ili drugih manjina, Srbija stalno gubi iz vida da su Srbi u svim susednim zemljama dobili maksimum i da je očekivano da i drugi zahtevaju isti standard.

Srpsko-albanski dijalog pokazao je svu težinu celovekovne istorije koja pritiska međusobne odnose. Za Srbiju je dodatna frustracija to što je tokom poslednje dve decenije istorija promenila

3 Konferencija za novinare Edija Rame i Aleksandra Vučića, Radiotelevizija Srbije, 10. novembar 2014.

4 Naslov na prvoj stranici Informera, 11. novembar 2014; na naslovnoj strani Pečat, uz sliku Edija Rame da je naslov U(ne)REDIVANJE BALKANA, Pečat, 14. oktobar, 2014.

5 Albanci na Jugu Srbiji suočeni su sa brojnim problemima poput priznavanja diploma, korišćenja albanskih udžbenika. Mada je postignut dogovor o rešavanju ovih i drugih problema u praksi se nije ništa pomerilo.

6 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/510223/Rama-Albanci-u-Srbiji-imaju-manje-prava-od-Srba-na-Kosovu>.

tok: Albanci, nakon više od stoleća ponižavanja, terora, političkog i drugog nasilja (na Kosovu) i komunističke strahovlade (u Albaniji) idu jasno definisanim putem evroatlanskih integracija. Mada deklarativno i sama opredeljena za Evropsku uniju, Srbija još uvek suštinski nije napravila taj izbor.

Zbog incidenta na fudbalskoj utakmici između Srbije i Albanije (14. oktobra) poseta albanskog premijera zakazana za 22. oktobar odložena je za 10. novembar. Tada podignute tenzije, praćene masovnim nasiljem protiv pripadnika albanske nacionalne zajednice, prvenstveno u Vojvodini, nisu, međutim, splasnule.

Antialbansko raspoloženje u javnom diskursu, uz veliku medijsku podršku permanentno je održavano: bilo da je reč o obnavljanju teza o navodnoj „Velikoj Albaniji“, kao albanskom snu, bilo o odluci UEFA da prekinutu međudržavnu utakmicu registruje u korist tima Srbije kao pobjedu, ali mu istovremeno oduzme tri boda. Stvarana je atmosfera da je poseta visokog zvaničnika iz Tirane suvišna, odnosno, kako je to formulisao šef diplomatije Ivica Dačić, „lakše je Rami da dođe, nego nama da ga dočekamo“.⁷

Vrlo malo analitičara i komentatora posmatralo je dolazeći srpsko-albanski samit iz drugog ugla. Među retkim izuzecima bio je komentar Zlatka Pakovića „Putin i Edi Rama“, objavljen u Danasu.⁸ Kako piše Paković, „istinski zaokret srpske politike može biti utemeljen samo na potpunoj obnovi odnosa sa Tiranom i Prištinom. Zato je poseta Edija Rame neuporedivo značajnija od posete Vladimira Putina“, konstatuje autor, uz podsećanje na logiku desetrukcije koja Srbiju, uz male prekide kontinuirano vodi već 30 godina i koja je i započela „upravo ubilačkom antialbanskom politikom Slobodana Miloševića“.⁹

7 Politika, 2. novembar 2014.

8 Danas, 26. oktobar 2014.

9 Isto.

Direktor Foruma za etničke odnose Dušan Janjić izjavio je da su istupi predsednika vlada Srbije i Albanije na konferenciji za medije bile dnevno-politički komentari koji izražavaju strahovanje obojice političara od negativne reakcije njihovih birača: „Po mom mišljenju, jednostavno ovaj dnevno-politički komentar sa obe strane, spada u preterani strah oba političara od negativne reakcije njihovog biračkog tela, a oba su suviše daleko od izbora da bi o tome trebalo da toliko opterećeno razmišljaju“.¹⁰

Posredstvom medija javnost je saznala (pre dolaska Edija Rame) da je Albanija stopirala potpisivanje Individualnog akcionog plana partnerstva Srbije sa NATO (IPAP).¹¹ Informaciju o tome izneo je ministar inostranih poslova Ivica Dačić koji je na redovnoj konferenciji za novinare u MIP najavio potpisivanje tog sporazuma o saradnji i partnerstvu, uz dodatak da do potpisivanja u prvom pokušaju (u Bratislavi, 31. oktobra) nije došlo, jer je „Albanija uložila prigovor“.¹²

Tim povodom nagađalo se i da iza postupka Albanije stoje Sjedinjene Države Amerike (SAD). Po toj interpretaciji, „neka moćna članica“ je preko Tirane poslala poruku nezadovoljstva posetom Vladimira Putina Beogradu.¹³ Vladan Živulović, predsednik Atlanskog saveza Srbije, međutim, ne veruje da iza toga stoje SAD, „baš zato što imamo jako dobru saradnju sa SAD na tu temu“.¹⁴

10 „Nova albanska provokacija“, Politika, 10. novembar 2014.

11 Prema stručnjacima, Individualni akcioni plan partnerstva sa NATO (IPAP) je najviši stepen saradnje sa NATO u okviru Partnerstva za mir.

12 „Do tog potpisivanja nije došlo jer je Albanija uložila prigovor. ...na sastanku u Bratislavi sam rekao da nas teraju u NATO, ali da nam, kada smo hteli da potpišemo sporazum o saradnji, to ne dozvoljavaju“, izjavio je tom prilikom Dačić; Politika, 2. novembar 2012.

13 Politika, 5. novembar 2014.

14 Isto.

REAGOVANJA NA SUSRET VUČIĆ – RAMA

Učinak prvog srpsko-albanskog susreta na najvišem nivou, kao i sve što mu je prethodilo, meren je različitim aršinima. Pohvalama i komplimentima kad je reč o međunarodnoj zajednici (dolazak Edi Rame u Beograd bi najverovatnije bio otkazan da nije intervnisala Angela Merkel), do pokuda, ili uzdržanosti na domaćoj sceni.

Pohvala „uzajamnoj posvećenosti“ lidera u otvaranju novog poglavlja prijateljstva i saradnje između njihove dve zemlje“, stigla je iz Vašingtona.¹⁵ Sličan pozitivan stav izneo je i Brisel. Kako je rekao šef delegacije Evropske unije u Srbiji, Majkl Devenport bez obzira na sve što je tu posetu pratilo, „dobro je da je dijalog između Beograda i Prištine ponovo uspostavljen“.¹⁶ Dodao je takođe, da odaje priznanje Aleksandru Vučiću „na ispoljenoj spremnosti da organizuje posetu“.¹⁷

Susret Vučića i Rame pratio je inače, veliki broj domaćih i stranih izveštača, među kojima i znatni broj novinara iz regiona. Kao i domaći mediji, i oni su se fokusirali na javni verbalni duel dvojice premijera, odnosno na „novu albansku provokaciju“, kako ju je okarakterisala Politika.¹⁸ Dnevni avaz ipak ističe regionalni značaj ovog susreta, dok podgoričke Vijesti konstatuju da je „napeta atmosfera obeležila istorijsku posetu“.

Najgrublja reakcija stigla je iz Banjaluke, otkuda je Milorad Dodik poručio da bi on „u sličnoj situaciji, od albanskog premijera tražio da odmah napusti zemlju“.¹⁹

Naknadni novinski komentari u beogradskoj štampi pisani su u sličnom tonu. Za glavnog i

odgovornog urednika Nedeljnika, Veljka Lalića po kome su srpsko-albanski odnosi najvažniji za mir u ovom delu sveta, a srpski i albanski narod „jedini koji nemaju rešena nacionalna pitanja“, „ono što poenta jedne ovakve posete jeste – bolje da posete nije bilo“.²⁰

Odgovorni urednik *Blica* Svetomir Marjanović sa cinizmom komentaraše međunarodni položaj Srbije u kontekstu činjenice da je do Raminog boravka u Srbiji došlo pod spoljnim pritiskom. „Nije kriv Rama. On nas je samo podsetio na naše mesto i gde nas vide oni koji su ga poslali u Beograd. U magaraećoj (možda nekad) evropskoj klupi u kojoj zajedno sa Crnom Gorom, Bosnom, Makedonijom, Albanijom i Kosovom sedimo na časovima turskog. I tu ćemo bii sve dok ne postanemo pametniji i ekonomski i vojno snažniji...“²¹

Međunarodnu poziciju Srbije na sličan način vidi i glavna i odgovorna urednica Politike Ljiljana Smajlović. Ona tvrdi da „drskost Edija Rame u Beogradu“ odslikava zapravo rejting koga u Vašingtonu trenutno uživaju Srbija i Albanija, gde „albanska zvezda (tamo) i dalje blista“.²²

Premijer Edi Rama nije želeo da se sretne sa predsednikom Tomislavom Nikolićem.²³ Pres služba predsednika Nikolića saopštila je, međutim, da do susreta nije došlo zbog provokativnog

20 Nedeljnik, 13. novembar 2014.

21 Blic, 11. novembar 2014.

22 U redakcijskom uvodniku „Rama i Obama“, Ljiljana Smajlović piše da je „Rama u Beogradu samo demonstrirao koliko se komforno i superiorno oseća u američkom zagrljaju i da ga je baš briga za srpsko-albanske odnose, zbog čijeg su tobožnjeg unapređenja Amerikanci licemerno pohvalili Srbiju i Albaniju“, Politika, 15. novembar 2014.

23 Podsećanja radi, predsednik Nikolić je u svečanoj loži sedeo na utakmici Srbija-Albanija dok je na stadionom leteo dron sa mapom albanske zastave (neki tabloidi su mu zamerili odsustvo reakcije na tu provokaciju); komentarišući taj incident naknadno, on je izjavio da će „Albaniji biti potrebno vekovi da bi postala normalna zemlja“.

15 Prema, Politika, 14. novembar 2014.

16 Danas, 15-16. novembar 2014.

17 Isto.

18 Naslov na prvoj stranici Politike, 11. novembra 2014.

19 Prema, Politika 12. novembar 2014.

ponašanja Edija Rame u Beogradu.²⁴ To, u svakom slučaju, ostavlja otvorenim pitanje odnosa predsednika i premijera o čemu se u domaćoj javnosti spekulise već duće vreme.

Dnevni list *Politika* postavio je pitanje o o svrsishodnosti saopštenja predsedničkog kabineta povodom neodržavanja susreta i zaključuje da je to bilo nepotrebno, kao i da je „posle Ramine provokacije, predsednik, izgleda smatrao da je neobično važno da građanima objasni zašto nije želeo da se sretne sa albanskim premijerom“.²⁵ Stanislava Pak, šefica predsednikove službe za odnose s javnošću, je izjavila da je to pitanje bilo provokacija,²⁶ uz dodatak, „da li mislite da je moguće da se odgovori na takvu provokaciju.“²⁷

POVRATAK ŠEŠELJA

Odsustvo Tomislava Nikolića (bio je u poseti manastiru Hilandar) bilo je primetno i na dan povratka Vojislava Šešelja iz Haga. Široko je uverenje da je njegovo oslobađanje iz „haške tamnice“ ishodovala Amerika, odnosno da je to direktna opomena Vašingtona Aleksandru Vučiću nakon dočeka priređenog u čast ruskog predsednika Vladimira Putina.

Osim što tu tezu zagovaraju i neki nezavisni intelektualci (poput Jove Bakića, na primer), najeksplicitniji je bio ministar u Vladi, Aleksandar Vulin. Uz tvrdnju, da su Šešelja zapravo pustile Sjedinjene Američke Države (jer one kontrolišu Haški sud), on takođe tvrdi da one i govore „kroz njegova usta“²⁸ – kad Šešelj tvrdi da će oboriti

izdajničku vlast Nikolića i Vučića. To je i povod, kaže dalje Vulin, da Srbija preispita sadašnju spoljnu politiku i spoljnopolitičke prioritete.²⁹

Posredno u povratku Vojislava Šešelja „američke prste“ vidi i *Politika*, koja istup Aleksandra Vulina tumači kao reakciju (srpske Vlade) na pritiske Vašingtona „sa ciljem uticanja na našu spoljnu politiku“.³⁰ O „prepunjenoj čaši“ američkog strpljenja govori i analitičar Dragomir Anđelković koji takođe, povratak Šešelja stavlja u isti kontekst, jer kako kaže, u geopolitičkom manevarskom prostoru koji nam je bio dozvoljen otišli smo predaleko.³¹

Povratak Šešelja je, s druge strane, obnovio negativan stav prema Haškom tribunalu i u tom smislu njegov povratak je poslužio za uobičajene kritike na račun Tribunala. Činjenica da Tribunal Šešeljev slučaj nije najbolje vodio samo je bio dodatni argument. Šešeljeva retorika, poput one da je Tribunal „ranjena globalistička zver koja ubija i dalje uništava živote srpskih političara i vojnih lidera“, imala je punu podršku većine.³² Mediji su Šešelja predstavili kao „mučenika“ koji je 12 godina sedeo u haškom kazamatu i retko je koji (izuzev Danasa i nedeljnika Vreme) podsećao na optužnicu protiv Šešelja i zločine za koje je optužen.

Svakako, njegov povratak najviše neprijatnosti donosi njegovim bivšim bliskim saradnicima, premijeru i predsedniku. Šešelj je odmah po dolasku najavio da će im se osvetiti. Međutim, njegov optužbe i kvalifikacije do sada nisu imale značajniju rezonancu u društvu. Većina građana

24 Prema, *Politika* 11. novembar 2014.

25 *Politika*, 12. novembar 2014.

26 To pitanje je glasilo – „da li je u saopštenju baš moralo da piše da je predsednik odbio susret, jer je znao da će biti provokacija, budući da bi to moglo da se protumači kao zamerka premijeru Vučiću što ga je primio“? *Politika*, 13. novembar 2014.

27 Isto.

28 Naše novine, 13. novembar 2014.

29 Isto.

30 *Politika*, 14. novembar 2014.

31 Isto. „Pokazalo se da je Beograd u tome mnogo dalje otišao, da se ne radi o nekoj vrsti simuliranja balansiranja već iskrenom uspostavljanju strateškog partnerstva sa Moskvom. Poseta Putina, pompezan doček, organizovanje vojne parade verovatno su prepunili čašu američkog strpljenja“, kaže Dragomir Anđelković.

32 „Šešelj: brutalno su me izbacili iz tamnice“, *Politika*, 13. novembra 2014.

je njegov povratak ipak doživela kao svojevrsnu predstavu. Vučićevi protivnici, takođe u njegovom povratku vide mogućnost njegovog kraja.

Region je veoma negativno reagovao na njegove izjave. Tako je predsednik Hrvatske Ivo Josipović izjavio da bi Hrvatska trebalo da pismom upozori Haški tribunal da Šešelj krši uslove puštanja, jer po povratku u Beograd ponovno priziva politiku mržnje i razdora kao i u ratnim devedesetim.³³

Rusko ministarstvo za spoljne poslove je povodom puštanja Šešelja iskoristilo priliku da istakne svoje primedbe: "Nažalost suđenje V. Šešelju je indikativan primer sadašnje negativne tendencije Tribunala da oteže sudske procese. Dugotrajnost sudskih procesa u Međunarodnom tribunalu, poput procesa V. Šešelju, svedoči o postojanju sistemskih nedostataka u radu Tribunala koji između ostalog dovode do grubog kršenja prava optuženih na pravednu sudsku istragu, kao i do kršenja standard odgovarajuće pravne procedure"³⁴

Ambivalentne reakcije na Šešeljev povratak bez podsećanja na njegovu prošlost svedoči o tome da je njegova interpretacija rata normalizovana, pogotovo što glavne državničke funkcije obavlja u njegovu bivši najbliži saradnici.

SRBIJA: TALAC RUSKE GEOSTRATEGIJE NA BALKANU

Sve učestalije posete ruskih visokih državnih, verskih i vojnih predstavnika Srbiji, pokazuje da njihovo prisustvo nije privremeno i da je Srbija u funkciji njihovog sukoba sa Zapadom. Prema pisanju magazina Špigl, Nemačka je zabrinuta zbog "agresivne, antizapadne politike"

33 "Josipović: Vojislav Šešelj krši uslove puštanja na slobodu", Danas, 17. novembar 2014.

34 http://ruskarec.ru/news/2014/11/15/msp_rusije_sudjenje_seselju_ilustruje_probleme_35019.html.

na Balkanu. Elmar Brok, zadužen za evropska pitanja u Hrićansko-demokratskoj uniji (CDU), je za Špigl izjavio da je "Putinov cilj da balkanske države stavi pod pritisak da se one, ili distanciraju od članstva u EU, ili da kao članovi proruski utiču na EU-odluke"³⁵ Kristijan Šmit, ministar poljoprivrede ističe da se, "stiče utisak da Rusija pokušava preko Srpske, da dobije uticaj u celoj Bosni i Hercegovini"³⁶, a državni ministar u Ministarstvu inostranih poslova Mihael Rot je rekao da Berlin uvek iznova mora državama Balkana da razjasni da je pristup EU u interesu tih država.³⁷

Rusija prisustvo na Balkanu pojačava i preko svoje obaveštajne mreže. U tom kontekstu, Rusija je svoj najveći obaveštajni centar na Balkanu prenela iz Sofije u Beograd. Takođe, moskovska međunarodna agencija *Russia Today* otvara kancelariju u Beogradu koja će imati tridesetak zaposlenih, (počinje sa radom 2015) sa obrazloženjem da je „regionu neophodna i ruska perspektiva“.

Najizrazitiji fokus Rusije je na snažnim emotivnim porukama. U tom pogledu odnosi dve crkve koji su tradicionalno veoma jake (verovatno najjače u odnosu na ostale veze) imaju najveću ulogu. U Beogradu je otvorena i izložba „Rusija i Srbija – istorija duhovnih veza 14-19 vek“. Ruski patrijarh Kiril je prilikom osveštanja spomenika poslednjem ruskom caru Nikolaju Drugom Romanovu u beogradskom Devojačkom parku (koji se naslanja na Ruski dom) izjavio: „Prijateljstvo i bratstvo ruskog i srpskog naroda nije samo deklarativno, odvojeno od života, nego je ispunjeno istorijskom istinom, sagrađenoj na krvi oba naroda“.³⁸ Patrijarh Irinej je tom prilikom poručio da su „Srbi kao mali narod dužni

35 <http://www.blic.rs/Vesti/Politika/511713/>

Spigel-Putinova-balkanska-strategija-alarmirala-Berlin.

36 Isto.

37 Isto.

38 „Bratstvo Rusa i Srba nije deklarativno“, Danas, 17. novembar 2014.

da svoj brod vežu za veliki ruski brod na pučini ovog sveta“.³⁹

Urednik u ruskom servisu Slobodne Evrope Andrej Šari podseća da ozbiljni ruski komentatori ističu da je reč o pokušaju Kremļa da uzme još nešto što mu je potrebno od Srbije, da poboljša veze sa Srbijom. Da li će doći Kiril ili neki političar, nema suštinske razlike“.⁴⁰ On takođe kaže da crkvu u Rusiji vide kao instituciju vrlo snažno povezanu sa državnim politikom što se tiče konkretnih stavova Ruske pravoslavne crkve prema bitnim problemima kao što je Ukrajina, prema odnosima sa Srbijom ili bilo čemu drugom.“⁴¹

Interesantno je da se dolazak ruskog patrijarha dogodio u danu kada je u Sremu održana prva vojna vežba Rusije i Srbije. U okviru priprema za

---

39 Isto.

40 <http://www.slobodnaevropa.org/content/beograd-posle-putina-kiril/26692252.html>.

41 Isto.

zajedničku rusko-srpsku taktičku antiterorističku vojnu vežbu “Srem 2014”, ruski vojnici su prvi put u Srbiji izvršili desant dvaju borbenih vozila BMD-2.

Zbog duga od 224 miliona dolara isporuka ruskog gasa mogla bi da bude smanjena za 28 odsto. Putinova poseta stvorila je osećaj o posebnosti odnosa između Srbije i Rusije. Međutim, pretnja smanjivanjem isporuka gasa zbog neizmerenog duga, pokazuje da Rusija veoma racionalna kad je reč o finansijama. Još veće iznenađenje predstavljala je izjava šefa “Gasproma” Alekseja Milera da će “zapadna ruta” (gasovoda prema Kini) proraditi pre “istočne”, a “Južni tok” više nije prioretetan projekat za Gasprom u bilo kojim pregovaračkim procesim.⁴²

---

42 <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/13/Ekonomija/1746610/Komersant%3A+%22Ju%C5%BE+ni+tok%22+vi%C5%A1e+nije+prioritet.html>.

ZAKLJUČCI

Srbija je u veoma složenoj situaciji opterećenoj unutrašnjim protivrečnostima i konfuzijom, nedostatkom vizije i posebno, nedostatkom unutrašnjeg dijaloga. Premijer Aleksandar Vučić je samo donekle glavni autoritet koji je u stalnoj opasnosti da bude osporen zbog odsustva rezultata koje građani očekuju. Stalna homogenizacija društva na tezi o ugroženosti, bilo od unutrašnjeg bilo od spoljnog (zapadnog) neprijatelja stvara prostor za radikalizaciju sa neizvesnim ishodom. Za takvu atmosferu veliku odgovornost snosi i sam premijer.

Dolazak Edija Rame u Beograd jeste istorijski iskorak uprkos emocijama i incidentima koji su posetu pratili. Imajući u vidu sva opterećenja nije iznenađujuće da je poseta bila pod pritiskom javnosti na obe strane. Na Srbiji, međutim, ostaje i moralna odgovornost za ratove iz devedesetih godina koji nisu završili samo porazom, već i sa teretom masovnih zločina i genocida. To je njena frustracija u odnosima sa svim zemljama u regionu.

Relacija Beograd-Tirana je u sadašnjim okolnostima glavna osovina Zapadnog Balkana od koje zavisi stabilnost i napredak regiona. Za to je neophodno strepljenje, mudrost i otvaranje na svim područjima. Srbija mora imati u vidu da je albanski narod najdinamičniji narod na Balkanu i da na to treba gledati kao svojevrsnu prednost.

Srbija ne može još dugo balansirati na mantri „i EU i Rusija“, jer za to nema kapacitete niti unutrašnju koheziju. Ona mora da napravi izbor koji će odražavati nacionalni i državni interes. Imajući u vidu svoje okruženje i njegovu orijentaciju Srbija mora odlučnije da krene ka EU.

Povratak Šešelja je pokazao nedorečenost ideološko-programske orijentacije vladajućih partija (SNS i SPS) kad je reč o geopolitičkom pozicioniranju Srbije, posebno imajući u vidu njihovu tradicionalnu vezanost za Rusiju.

Odnosi sa Rusijom treba da se stave u realan kontekst uz otklanjanje svakog njenog pokušaja da Srbiju upotrebljava u svom nadmetanju sa EU. Međutim, veliko je pitanje koliko Srbija može da se suprotstavi ruskoj ofanzivi, imajući u vidu da je srpska elita nedorasla takvom izazovu, prvenstveno zbog nepoznavanja Rusije.